

Upplevelser av strukturell diskriminering

**Justitieministeriet:
Workshopsresultat**

**Former av strukturell
diskriminering –
sammandrag**

Projektet Fakta om diskriminering har fått finansiering ur EU:s program för rättigheter, jämlikhet och medborgarskap (2014–2020).

Upplevelserna av strukturell diskriminering fördelar sig över hela livsrytmen med början i barndomen och ungdomen och vidare under vuxenlivet och ålderdomen.

Sammandraget har utarbetats av Olivia Hoppu, magister i samhällsvetenskaper.

I detta infoblad presenteras upplevelser av strukturell diskriminering hos dem som tillhör en etnisk minoritet, personer med invandrabakgrund, hbtqi-personer och personer med funktionsnedsättning. Upplevelserna behandlades sommaren 2022 i de workshoppar om temat som ordnades inom ramen för justitieministeriets EU-projekt Fakta om diskriminering. Sammandraget har utarbetats för att öka kunskapen om och förståelsen av de bakomliggande strukturer som påverkar problem i samhället i stället för att se på problemen som om de berodde på individen.

Tänkarna i sammandraget är inte skribentens eller justitieministeriets egna, utan tankar som förts fram av deltagarna i workshopparna.

Barndomen och ungdomen

De centrala strukturer och tjänster som hör till barndomen och ungdomen är utbildningen, social- och hälsovårdstjänsterna, barnskyddstjänsterna och hobbyverksamheten. Den strukturella diskrimineringen i dem varierar beroende på minoritetsgrupp.

- Av social- och hälsovårdstjänsterna spelar i synnerhet rådgivningen en stor roll för barnens tidiga utveckling. Vid rådgivningen finns utmaningar när det gäller att identifiera **funktionshindrade barns** behov och svara på dem. Det är särskilt tydligt bland barn med hörselskada. Vid rådgivningen finns inte heller så mycket kunskap om **interkönade barn** och de negativa effekterna av medicinska ingrepp på dem.
- Det kan vara svårt att gå med i en hobby om man inom hobbyn inte beaktar och stöder mångfalden bland barn och unga när det gäller såväl språk- och stödbehov som könsuttryck.
- Den strukturella diskrimineringen i utbildningen yttrar sig i såväl undervisningen, praktiska förfaranden som studiehandledningen. För **barn och unga som tillhör en etnisk minoritet** är det viktigt hur man undervisar i mångkultur och mångfald i skolan, eftersom det påverkar hur identiteten formas.
- Läraren har stort inflytande på om barnet eller den unga upplever tillhörighet till gruppen. Om barnet känner sig sviket av en lärare eller en annan vuxen i skolan minskar förtroendet för de vuxna.

Det är viktigt att lärare och andra som jobbar med barn deltar i utbildning om antirasism och lär sig skärskåda sina egna attityder. Barn kan ha inlärningssvårigheter som inte identifierats och som kan leda till negativa känslor när det gäller den egna förmågan. Därför bör man satsa även på att identifiera inlärningssvårigheter.

- När det gäller **regnbågsbarn- och unga** är en stor brist i undervisningen att det saknas specifik information om dem. Mångfalden av sexualitet och kön beaktas och behandlas inte i undervisningen, till exempel i samband med hälsofostran om sexualitet och gymnastiken.
- Skolans rigida system försvårar erkännandet av elevers och studerandes könsidentitet och ibruktagandet av tilltalsnamn. Barnet eller den unga tvingas ofta själv lära skolans personal om ämnet.
- En särskild risk är att **regnbågsbarn och -unga** som tillhör en religiös minoritet inte får den information och det stöd de behöver.
- Man förmår inte identifiera behoven hos **barn och unga med funktionsnedsättning** i utbildningen och stödja deras inläring. Det finns stora variationer mellan skolorna när det gäller hur stödåtgärderna för barn och unga genomförs. Läromedel är inte nödvändigtvis alltid tillgängliga och det finns inte alltid tillgång till personlig assistans.
- I synnerhet hos teckenspråkiga och autistiska barn tillgodoses behoven inte när det gäller till exempel att lära sig teckenspråk eller att säkerställa sensorisk tillgänglighet i den byggda miljön. Barnet kan tvingas gå i hemskola, eftersom skolan inte erbjuder det stöd som behövs, och ibland uppmuntras familjerna rentav till det av skolorna.

Övergångsstadierna i utbildningen är kritiska tillfällen då barnet eller den unga kan uppleva strukturell diskriminering. Att övergångarna sammanfaller med puberteten ökar den upplevda diskrimineringens inverkan på barnets eller den ungas utveckling och framtid. Det blir särskilt tydligt i studiehandledningen, där den unga vägleds vidare till följande utbildningsnivå och därigenom även in i arbetslivet.

- **En ung från en etnisk minoritet** kan tillägna sig det som samhället signalerar om den ungas studie- och sysselsättningsmöjligheter i stället för att den unga följer sina egna drömmar. Det påverkar vilka studier den unga riktar sig in på och vilka studie- och sysselsättningsmöjligheter den unga överhuvudtaget har.

- Även övergången från utbildningen till arbetslivet präglas av strukturell diskriminering. Till exempel på grund av rasism garanterar samma utbildningsbakgrund inte samma sysselsättningsmöjligheter för en ung från en etnisk minoritet som för en ung från majoritetsbefolkningen. I stället kan den unga hamna i en lågavlönad bransch som inte motsvarar den ungas utbildning.
- När det gäller **regnbågsunga** är studie- och yrkeshandledningen synnerligen könsbetingad, vilket leder till snäva studie- och yrkesval. Antagandet om en persons cis- och heteronormativitet förstärks i processerna för att söka studie- och arbetsplatser, varför regnbågsunga kan vara rädda för att uppleva diskriminering i ansökningsskedet och när de studerar eller kommer ut i arbetslivet.
- Om det handlar om en ung som tillhör en könsminoritet kan den unga vara rädd för att den felaktiga könsregistreringen ska avslöjas om den inte har kunnat uppdateras på alla officiella intyg och formulär som behövs i ansökningsprocesserna. Uppgifterna på officiella intyg har stor inverkan på hur en människa identifieras och accepteras.
- **Unga med funktionsnedsättning** hänvisas ofta till dagverksamhet efter grundskolan i stället för utbildning på andra stadiet. Det påverkar oundvikligen deras sysselsättningsmöjligheter, eftersom dagverksamheten saknar karriärhandledning i motsats till utbildningen på andra stadiet. Inte heller kartläggs deras färdigheter eller karriärdömmar och möjligheter.
- Om en ung med funktionsnedsättning antas till en yrkesinriktad specialläroanstalt är det inte säkert att den ungas utbildning tas på allvar på arbetsmarknaden. Om den unga söker in till andra högskolestudier kan hen uppleva diskriminering i fråga om preparandkurser eller inträdesvillkor samt bristfälligt stöd i de egentliga studierna. Till exempel kan den unga behöva tolkningstjänster när hen ansöker om en studieplats och/eller under studierna, men detta stöd kanske inte ordnas.
- Personer med funktionsnedsättning har mycket begränsade möjligheter till fortsatta studier och en högskoleutbildning kan ha kontroversiella effekter på deras sysselsättning: å ena sidan kan den öka sysselsättningen, å andra sidan upplever personer med funktionsnedsättning även långvarig arbetslöshet trots högskoleutbildning.

Det finns även andra strukturella faktorer som påverkar särskilt **barn och unga med funktionsnedsättning** och deras familjer.

- Det är svårt att få hjälpmedel och bastjänsterna är bristfälliga, vilket kan leda till allvarigare problem och situationer, såsom att man måste vända sig till barnskyddet.
- Barn och unga med funktionsnedsättning förväntas vara mer beroende av sina föräldrar än barn och unga utan funktionsnedsättning, vilket leder till ett faktiskt beroende och ett liv under ständig kontroll. De upplever även utmaningar med boende och flyttning på grund av begränsade boendeformer och tjänster. Till exempel finns det inte tillräckligt med personal på serviceboenden och det är osäkert hur man kan upprätthålla ett parförhållande eller familjelivet i dem.
- Beroendet av såväl föräldrarna som administrativa beslut och övriga utomstående aktörer påverkar barnens och de ungas utveckling mot självständighet. Man upplever även att polisen inte kan bemöta personer med funktionsnedsättning.

Strukturell diskriminering påverkar barn och unga inom dessa minoritetsgrupper på många sätt. Det leder till upplevelser av utanförskap och marginalisering, vilket kan ha en negativ inverkan på barns och ungas självkänsla och identitetsbildning. En negativ självbild kan i sin tur leda till underprestation, vilket har en negativ effekt på både utbildnings- och sysselsättningsmöjligheterna. Därtill har strukturell diskriminering en negativ effekt på den mentala hälsan och ökar på så vis illamåendet.

Strukturell diskriminering äventyrar även **familjelivet bland personer med funktionsnedsättning** på många sätt.

- Familjens vardag belastas i synnerhet av att man hela tiden tvingas beskriva och motivera sina hjälpbehov och inte får dem uppfyllda på grund av bristfälliga eller obefintliga tjänster.
  - Det finns hinder mellan familjetjänsterna och tjänsterna för funktionshindrade, och familjetjänsterna är inte så mottagande för familjer med barn som har en funktionsnedsättning.
  - Föräldrarna kan bli tvungna att utebli från arbetet för att kunna stödja sitt barn, vilket påverkar familjens ekonomiska situation negativt. I vissa fall, i synnerhet när det gäller barn inom autismspektret, kan barnet placeras utanför hemmet.
    - I skilsmässosituationer beaktas inte barnets önskemål, utan till exempel på vilken förälders bostadsområde de tjänster som barnet behöver finns. Barn och unga med funktionsnedsättning och deras familjer utsätts hela tiden för samhällets negativa attityder mot dem.

Vuxenlivet och ålderdomen

Social- och hälsovårdstjänsterna är viktiga även i vuxenlivet och ålderdomen, och i synnerhet sysselsättningstjänsterna och arbetsmarknaden spelar en central roll för vuxna i arbetsför ålder. Den strukturella diskrimineringen i dessa strukturer och tjänster dels upprepas i de olika minoritetsgrupperna, dels skiljer den sig mellan dem.

- Man bör satsa på social- och hälsovårdstjänsternas tillgänglighet och informationen om dem med tanke på både personer med funktionsnedsättning och **personer med ett främmande språk**, för utan en smidig kommunikation via flera kanaler kan man inte söka och få de tjänster man behöver.
- Man bör i synnerhet beakta och utveckla tillgängligheten till de digitala tjänsterna.
- Inom social- och hälsovårdstjänsterna bör man öka förståelsen för kulturell kompetens. Till exempel kan det i olika kulturer och religioner finnas olika uppfattningar och behov som gäller den fysiska och psykiska hälsan och som kan påverka personens sätt att förhålla sig till de tjänster och behandlingar som hen behöver.
- De stereotyper och förväntningar som gäller vissa **etniska minoriteter** och **personer med invandrarbakgrund** kan ha en negativ inverkan på om personen kan söka och få den hjälp som hen behöver till exempel för hälsorelaterade problem eller problem inom familjen.

Diskriminerande attityder och strukturer ger upphov till minoritetsstress då den som tillhör en minoritet hela tiden tvingas beakta olika stereotyper, utmana dem och undvika att återskapa dem.

Vid rådgivningen och inom andra stödtjänster för föräldrar och familjer finns utmaningar när det gäller att identifiera och stödja både **regnbågsföräldrar och föräldrar med funktionsnedsättning**.

- De antaganden om föräldrarnas heterosexualitet och framför allt cis-identitet som finns inom tjänsterna är diskriminerande för regnbågsföräldrar. **Personer som hör till en könsminoritet** har inte likvärdiga möjligheter att bilda familj i förhållande till cis-personer och de blir inte nödvändigtvis bemötta som föräldrar i enlighet med sin könsidentitet.
- Familje- och närståendeförhållanden som uttrycker mångfald identifieras inte och man vågar inte söka hjälp för relationsproblem, eftersom man är rädd för att problemen ska tolkas bero på regnbågsidentiteten och inte andra orsaker.
- I de offentliga tjänsterna stöds inte heller personer med funktionsnedsättning i någon nämnvärd grad när de ska bilda familj. Föräldraskapet hos **personer med funktionsnedsättning** kan ifrågasättas regelbundet på olika områden i samhället. Det yttrar sig bland annat i onödiga barnskyddsanmälningar om föräldrar med funktionsnedsättning och otillgänglighet i skolor som försvårar föräldrarnas deltagande i barnets skolgång.

Förutom rådgivningarna och familjetjänsterna finns det även andra tjänster och strukturella faktorer som gäller i synnerhet **personer med funktionsnedsättning**.

- Ett stort problem är att man inte känner till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och inte iakttar den, varför inte heller dessa rättigheter tillgodoses. Det försvårar dessa personers möjligheter att leva ett självständigt liv i alla skeden av livet.
- Bland de tjänster som personer med funktionsnedsättning behöver finns personlig assistans, terapi, transportservice och bostadsanpassning, men det finns inte tillräckligt av dessa tjänster.
- Det gäller att satsa på hinderfriheten och tillgängligheten i allmänhet i byggda lokaler så att personer med funktionsnedsättning till exempel kan delta i olika publikevenemang.
- De säkerhetsrelaterade tjänsterna bör utvecklas och ökas med beaktande av tillgängligheten så att personer med funktionsnedsättning kan be om och få hjälp i nödsituationer.

Den strukturella diskrimineringen i arbetslivet tar sig uttryck på många olika sätt och i synnerhet vid övergångar i arbetslivet, till exempel i samband med arbetsintervjuer. Såväl personer med funktionsnedsättning, **personer som tillhör en etnisk minoritet som personer med invandrabakgrund** har svårigheter att få ett arbete som motsvarar deras utbildning.

- Ett särskilt problem är att en högskoleutbildning som en **person med invandrabakgrund** skaffat någon annanstans inte värdesätts i Finland. Personen måste antingen utbilda sig på nytt i Finland eller så styrs hen till en lågavlönad bransch, såsom vård- eller städbranschen, oberoende av personens intresse och kompetens. Det bidrar till att upprätthålla ojämlikheten mellan olika befolkningsgrupper.
- Ekonomisk osäkerhet och arbetslöshet kan leda till att **personer som tillhör etniska minoriteter eller personer med invandrabakgrund** är beroende av sin arbetande partner och inte tjänar in pension, vilket innebär fattigdom även som äldre.
- En osäker ekonomisk situation inverkar negativt på familjen och möjligheterna att bilda familj. Strukturell diskriminering kan gå i arv från en generation till en annan i form av dåliga studie- och sysselsättningsmöjligheter.

När det gäller **hbtqi-personer** tar sig strukturell diskriminering uttryck i form av cis- och heteronormativiteten i arbetslivet.

- När man söker jobb och på arbetsplatsen är man tvungen att gå tillbaka in i skåpet, dvs. dölja sin regnbågsidentitet, för att undvika diskriminering. Den minoritetsstress som följer av detta yttrar sig i en upplevelse av att man hela tiden måste vara på sin vakt.
- Möjligheten för personer som hör till könsminoriteter att bli diskriminerade ökar särskilt i situationer där deras felaktiga personbeteckning kommer fram till exempel på arbetsintyget.
- Hbtqi-personer upplever också osäkerhet när det gäller stödet för familjeledighet på arbetsplatsen. Familjeledigheten är särskilt viktig för att bygga upp ett vårdförhållande mellan alla parter i regnbågsfamiljen.

Strukturell diskriminering av **personer med funktionsnedsättning** i arbetslivet tar sig uttryck som en brist på stöd och oaksamhet av särskilda behov.

- Det kan till exempel handla om att man på arbets- och näringsbyrå inte kan hjälpa en arbetssökande med funktionsnedsättning och att det kan vara svårt att få stödtjänster för en arbetsintervju, till exempel tolk.

- Det kan hända att personen inte alls kallas till en arbetsintervju om funktionsnedsättningen framgår redan på arbetsansökan, eftersom arbetsgivaren tvivlar på personens kompetens och förmåga. Både sysselsättning och arbetslöshet medför olika former av diskriminering.
- Utmaningarna i anslutning till arbetet är hinder och otillgänglighet på arbetsplatsen, otillräcklig lön och svårigheter att ordna arbetsresan.
- Om en person med funktionsnedsättning blir uppsagd ökar behovet av stöd ytterligare, eftersom arbetslöshet ökar risken för diskriminering och fattigdom.
- Att man inte tar tillvara den arbetskraftsresurs som personer med funktionsnedsättning utgör trots bristen på arbetskraft visar hur djupt inrotad den strukturella diskrimineringen av dem är på arbetsmarknaden.

Strukturell diskriminering i ålderdomen yttrar sig både hos **hbtqi-personer och personer med funktionsnedsättning** som en osynlighet, dvs. att man inte identifierar dem och deras behov.

- Äldre **hbtqi-personer** kanske inte längre orkar kämpa mot diskrimineringen, medan äldre personer med funktionsnedsättning inte längre erbjuds de tjänster som de behöver. Till exempel erbjuds kanske inte tolkning för dem som behöver det på äldreboendet. Att man inte längre får tillgång till tjänster ökar risken för marginalisering och för tidig nedsättning av funktionsförmågan hos äldre **personer med funktionsnedsättning**.

Strukturell diskriminering påverkar vuxna och äldre som tillhör dessa minoritetsgrupper på många sätt. Den minskar delaktigheten och möjligheterna att leva ett sådant liv som man önskar.

- *Till exempel kan det styra personens beteende så att hen börjar undvika olika situationer.*
- *Det förhindrar även tillgodoseendet av rättigheterna och tillgången till den information som alla har rätt till, vilket i sin tur kan försämra förtroendet för myndigheterna och samhället.*
- *Strukturell diskriminering ökar polariseringen i samhället och differentieringen mellan olika befolkningsgrupper, vilket kan leda till diskriminering av dem som hör till minoritetsgrupper.*
- *Allt detta påverkar den mentala hälsan negativt och ökar illamåendet, som kan ta sig uttryck till exempel i missbruksproblem.*

